

מטעמי תורת זילים

פרשת יתרו – מעלת מצות כיבוד אב ואם

ה' יתברך ציוה על כל בן ובת שיכבדו את אביהם ואמם והבטיח בעבור זה שיוזכו לאריכות ימים שנאמר "כִּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (שמות כ, 12), וכוונתו שאם יכבדו הם יאריכו את ימיהם ואם לא אז חלילה יתקצרו (רש"י שמות כ, 12). ועוד הבטיח שעל ידי קיום מצות כיבוד אב ואם הם גם יזכו לטובה בעולם הזה שנאמר "כִּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (דברים ה, 16).

יש להבין, מדוע מצות כיבוד אב ואם משפיעה אריכות ימים וטובה כבר בעולם הזה לבד מהשכר השמור עבורה לעולם הבא?

השפע היורד לאדם הוא באמצעות 'לבוש' רוחני שנתנו לו אביו ואמו

השפע הנמשך לאדם מלמעלה מגיע באמצעות אביו ואמו, כי בעת עיבורו של הברכה בבטן אמו נותנים בו האב והאם מעין 'לבוש' רוחני לנשמה בין אם האב והאם צדיקים ובין אם הם רשעים (ילקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה נחזור לענין כי אי אפשר לבא), וחלק 'הלבוש' שניתן לו על ידי אביו הוא מנשמתו של האב (ישער הגלגולים' להארי"י ז"ל תחילת הקדמה, 'ישער המצוות' להארי"י ז"ל תחילת פרשת יתרו). ואז כל השפע שיבוא לאדם מלמעלה במשך כל חייו הוא דרך 'הלבוש' הזה, שהוא גם המסייע לו להדריך בדרך התורה והמצוות ובדרך הטוב. ובכל אדם בין אם הוא צדיק או רשע, איכות 'הלבוש' האם הוא רע כדמיון יצר הרע הגורם להחטיאו או טוב קדוש ועליון המזכה אותו בריבוי תורה ומצוות – תלוי בהתקדשות ההורים במחשבה דיבור ומעשה, בעת מעשה העיבור (ילקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה נחזור לענין כי אי אפשר לבא, 'טעמי המצוות' למהרח"ו על 'ילקוטי תורה' פרשת בראשית ד"ה מצוות פריה ורביה).

ומכיוון ש'הלבוש' הזה מלווה את האדם משך כל חייו, על כן הוא מהווה קשר בלתי פוסק בין האב לבין הברכה או הבת והוא מעין שותפות ביניהם. לכן אדם חייב לכבד את אביו ואמו משום ש'הלבוש' שקיבל מהם הוא זה המאפשר לו לקבל את השפע היורד מן השמים אליו, ואילו הם לא חייבים בכבודו כי השפע שלהם לא מגיע אליהם באמצעותו (ילקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה נחזור לענין כי אי אפשר לבא. ראה עוד בזה ב'היכל הברכה' לאדמו"ר מקומרטא פרשת יתרו מצוה לג' לכבד אב ואם ד"ה אמנם זה יהיה). ומשום כך אמרו רבותינו "כל המבקש ימים ושנים ועשר ונכסים וכבוד, וחיים רבים לעולם הבא, יעשה רצון אביו שבשמים וכבד אביו ואמו" (ילקוט שמעוני' דברים פרק ה רמז תתל ד"ה דבר אחר זכור את יום השבת). לפי שבמצות 'כיבוד אב ואם' הקרן אמנם שמורה לעולם הבא אבל את הפירות אוכלים כבר בעולם הזה. וזו העצה לכל מי שמבקש עושר בעולם הזה – שיכבד את אביו ואמו (סירת ספי' לר' חיים אברהם גטניו פרשת בשלח דרוש א דף ע"ב טור ב ד"ה ומעתה נבא למאמר).

עשו היה מכבד את יצחק אביו ובזכות זה היה ראוי לברכותיו

עשו הרשע היה מכבד את אביו מאוד (בראשית רבה' סה, טו) והיה עושה רצונו אפילו במקום סכנה. וכפי שהיה כאשר הלך להביא ציד ליצחק אביו והסתכן אז בנפשו כדי לקיים את בקשתו שנאמר "וְעֵתָה שָׂא נָא כְלִיד תְּלִיד וְקִשְׁתְּךָ וְצַד הַשֶּׁדֶה וְצוּדָה לִי צֵיד" (בראשית כו, 11) (מדרש תלפיות' ענף אב ואם ד"ה 'ספר חסידים ויאמר עשו). והיה עושה משמש את אביו בבגדי מלכות שהם בגדי "החמדת" אשר השאיר בבית הוריו כדי שיהיו מוכנים לכבד בהם את אביו (בראשית רבה' סה, ט"ז) וכפי שנאמר "וַתִּתְקַח רָבֵקָה אֶת בְּגָדֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֻדָּה אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבִית וַתִּלְבַּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה הַקֶּטָן" (בראשית כו, 14). ולא היה אדם בעולם שכיבד את אביו כמו שכיבד עשו את אביו עד שעליו נאמר "בֵּן יִכְבֵּד אֶב וְעָבֵד אֲדָנָיו" (מלאכי א, 6) (זוהר פרשת תולדות דף קמו ע"ב ד"ה פתח רבי ייסא ואמר). והיה עושה מאכיל את אביו כל מעדני עולם (ירבינו אפרים על התורה' פרשת תולדות ד"ה ויקרא שמו יעקב) ומעולם לא הרגיש את יצחק אביו (זוהר פרשת וישלח דף קסו סוף ע"א ד"ה וישלח יעקב מלאכים) (להרחבה בענין בגדי החמודות ראה מאמרנו לפרשת תולדות – 'הבגד של אדם הראשון').

יצחק אבינו שהכיר את עשו הרשע ידע שמצד עצמו הוא לא ראוי לברכות, אך חשב שעל ידי זכות של מצות כיבוד אב יכולה הברכה לחול עליו. לכן הוא ביקש ממנו שיעשה אז מצות כיבוד אב בידיו ובכל כוחו על ידי שיטרח עבורו בסעודה שנאמר "וְעֵתָה שָׂא נָא כְלִיד תְּלִיד וְקִשְׁתְּךָ וְצַד הַשֶּׁדֶה וְצוּדָה לִי צֵיד: וְעֵשָׂה לִי מִטְעָמִים כְּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיֵאָה לִי וְאֶכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרְס אָמוֹת" (בראשית כו, 11-12) (עץ הדעת טובי לר' חיים ויטאל פרשת תולדות ד"ה ועתה שא נא). וכאשר נכנס אחיו יעקב לקבל את הברכה, חשב יצחק אבינו שזה עושה וביקש לוודא האם באותו רגע הוא מרגיש כבן המכבד את אביו שעל כן הוא ראוי לברכה. לכן בתחילה שאל יצחק בסתם האם זהו בנו שבא לפניו שנאמר "וַיָּבֵא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי מִי אֶתָּה בְנִי" (בראשית כו, 14). ולאחר מכן הוא שוב חזר ושאל כדי לוודא שאכן הוא מרגיש כמו בן לאביו וממילא ראוי לברכה שנאמר "וַיֹּאמֶר אֶתָּה זֶה בְנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: וַיֹּאמֶר הֲגִשָּׁה לִי וְאֶכְלָה מֵאִדָּה בְנִי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וְיִגְשׁ לִי וְאֶכְלָל וְיָבֵא לִי יֵן וְיִשְׁתֵּךְ" (בראשית כו, 15-16) (עץ הדעת טובי פרשת תולדות ד"ה או ירי עם הנ"ל).

עשו זכה בכוח אותם המעשים שכיבד את אביו לכבוד רב בעולם הזה (מדרש תנחומא' פרשת קדושים טו), כאשר ניתן לו ולצאצאיו שלטון (זוהר פרשת תולדות דף קמו ע"ב ד"ה פתח רבי ייסא) אשר נמשך בלי הפסק עד שיבוא מלך המשיח (אגרת השמדי' להרמב"ם דף ג ע"ב). כי אין הקב"ה בונה את בית המקדש וְצִיּוֹן (בגדי אהרן' על התורה לר' אהרן הדרשן דף ו ע"ב טור א ד"ה והנה מצינו) ומביא את הגאולה עד שתושלם זכות כיבוד אב ואם של עשו הרשע (יאור החמה' על זוהר פרשת תולדות דף קמו ע"ב ד"ה ירי חייא אמרי מהרמ"ק, 'בגדי אהרן' על התורה דף ו ע"ב טור א ד"ה והנה מצינו בלשון). ולכן עם ישראל לא הורשה להצטרף ולהתגרות במלחמה עם צאצאיו של עשו הרשע בְּשָׂכַר שכיבד את אביו, ואף שעברו שנים רבות מפטירתו של עשו. ומשום כך כשרצו עם ישראל להיכנס לארץ ישראל הם נאלצו לסובב את הר שעייר ולא לחצותו לפי ששם גרו צאצאיו כפי שנאמר "וַיִּנְפְּן וַיִּנְסַע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יָם סוּף כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה' אֱלֹהֵי וְנִסַּב אֶת הַר שְׁעִיר יָמִים רַבִּים: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: רַב לָכֵם סָב אֶת הַהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֵם צַפְנָה" (דברים ב, 15-16) (דברים רבה' טו).

יעקב אבינו פחד מאוד מזכות מצות כיבוד אב של עשו אחיו

יעקב אבינו פחד להיפגש עם עשו אחיו שנאמר "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (בראשית לב, ח) לפי שהוא היה בחרן שבארס נהריים תקופה ארוכה ללא קיום מצות כיבוד אב ואם, ואילו עשו הרשע היה באותה העת בבית הוריו והמשיך לקיים את מצות כיבוד אב ואם (בראשית רבה' עו ב, 'שליה' הקדושי' תורה שבכתב פרשת וישלח ד"ה נחזור לענין סי"מ) ובשל כך היה ירא ממנו (מעשה רוקח' על התורה פרשת וישלח דף יא ע"ב ד"ה במדרש ויהי לי שור). והחסרון במצוה הזאת הטרידה את יעקב אבינו כל ימי חייו כפי שנרמז בפסוק "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (בראשית לו, א) שכל ימיו היה במגור ופחד מפני שהחסיר בכבוד "אביו" (שפתי כהן על התורה' פרשת וישב ד"ה 'ובוהר אמרו בארץ' בשם הזוהר הקדוש). ויעקב לא חשש על ארבע עשרה שנים שבהם למד תורה ב'שיבת שם ועבר' כי גדול תלמוד תורה אפילו יותר מכיבוד אב ואם (ראה גמי' מגילה דף טז סוף ע"ב בשם רב יצחק בר שמואל בר מרתא), אלא רק חשש על אותם עשרים ושתיים שנים בהם היה בבית לבן הארמי ועסק שם במלאכתו ולא היה פנוי לעסק התורה (מעשה רוקח' על התורה לר' אלעזר רוקח פרשת וישלח דף יא ע"ב - יב ע"א ד"ה ובוה יבוארו).

יעקב אבינו ידע שלעשו הרשע יש זכות מצות כיבוד אב ואם ולכן היה יירא מפניו (ברכת טובי' על התורה לר' משה נראל הכהן פרשת וישלח דף כב עב טור א בהערת כתר שם טוב ד"ה וישב יעקב). ולפני שיעקב פגש את עשו אחיו, הוא פגש את מלאך ס"מ שרו של עשו (רש"י בראשית לב, כה) ובמהלך המאבק איתו הצליח המלאך לפגוע בירכו של יעקב אבינו שנאמר "ויירא פי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ויתקע פף ירך" יעקב בהאבקו עמו" (בראשית לב, כו). והטעם שפגע דווקא בירכו, לפי שהחיסרון של יעקב אבינו היה שלא הלך חזרה לביתו כל אותם עשרים ושתיים שנה, ולכן נינעש עתה בזה שנעשה צולע על ירכו (תפארת יהונתן' לר' יהונתן אייבשיץ פרשת וישלח ד"ה וירא כי לא). ואחר כך כאשר עשו הרשע פגש את יעקב הוא לא הרע עמו כי עדיין יצחק אביו היה קיים ולכבוד אביו לא שלח בו יד. לכן עשו הרשע בכה על צווארו של יעקב על שלא יכול להתנקם ממנו תכף ומיד, ורק עקבתו שמונה לנצח לאורך ימים (כתם פז' לר' שמעון לבניא מחבר פיוט יבר יוחאי' על זוהר פרשת וישלח דף קעא ע"ב ד"ה וירץ עשו לקראתו).

יעקב אבינו ידע ברוח קודשו שיוסף הצדיק הוא שטנו של עשו הרשע, לכן עד שלא נולד יוסף הוא לא רצה לצאת מבית לבן חזרה לביתו (בראשית רבה' פרשת ויצא ענ אות ז, 'בראשית רבה' פרשת וישלח עה אות ה). וכשנולד יוסף היה יכול יעקב לצאת עם כל משפחתו חזרה לארצו כי הוא ידע שיש ליוסף כוח מול עשו הרשע, לפי שיוסף היה אחוז במצות כיבוד אב ואם (יידו בכל' על התורה למחבר 'שבט מוסר' סימן רך) כמו עשו הרשע (ויוסף אברהם' לר' אברהם פאלאג' מערכת כי אות ח), שהרי יוסף היה משמש את יעקב אביו כל היום ולובש את 'כתונת הפסים' כנגד מיוחד בעומדו לשמש לפניו (יידו בכל' למחבר 'שבט מוסר' סימן רך). ומאוחר יותר יוסף גם מסר את נפשו למען כבוד אביו כאשר הוא ציוה אותו ללכת לראות את צאן אחיו "ויאמר ישאל אל יוסף הלא אחיך רעים בשקם לכה ואל תלך אלהים ויאמר לו הנני" (בראשית לו, יג), ויוסף ידע שהוא הולך למסור את עצמו ביד שונאיו וקרוב לוודאי שיהרגו אותו, ואף על פי כן הלך לבדוק את שלום אחיו כדי לקיים את דברי אביו (יידו בכל' על התורה למחבר ספר 'שבט מוסר' סימן רך, 'עיר מקלט' בפרק מוסרי' שלי' והגהות פרשת וישב ד"ה ויוסף הלך בשליחות, 'זקוקין דנרא ובעורין דאשאי' על תנא דבי אליהו רבא פרק ו אות מ בבבאור).

יעקב הצטער על בנו עשרים ושתיים שנה כמנין השנים שלא כיבד את אביו

עשרים ושתיים השנים שבהם יעקב אבינו היה חסר במצות כיבוד אב ואם הם שגרמו לו כי במשך עשרים ושתיים שנה הצטער לחשוב שבנו יוסף מת. מספר השנים שהיה בצער כמספר השנים שהחסיר בכבוד אביו (רש"י פרשת וישב פרק לו פסוק לד, 'רבינו בחיי' פרשת וישב פרק לו פסוק לד). וזה הטעם שהקב"ה השתתף בחרם שעשו השבטים לא לגלות ליעקב אביהם על מכירת יוסף (ראה 'מדרש תנחומא' פרשת וישב אות ב), כי על ידי חרם זה נמנע מהשבטים לגלות לאביהם, והיה יכול יעקב להיענש בעבור ביטול מצות כיבוד אב ואם (שפתי חכמים' בראשית לו, ג). וצערו של יעקב אבינו בא לו דווקא על בנו יוסף הצדיק שהוא זרעו זרע נאמן, לפי שהוא היה מחשבת טיפת הזרע הראשונה שלו וכפי שהיה צריך להביא מרחל אמנו בתחילה (שליה' הקדושי' תורה שבכתב פרשת וישב ד"ה ובפרשת ויגש בהתוודע). ויוסף גם היה עיקר תולדותיו של יעקב לכן קורות חייהם היו דומים, כמו רצון האחים והיציאה לחוץ לארץ ונשיאת אשה ולידת בנים בחוץ לארץ ומיתת שניהם במצרים ועוד הרבה דברים (ראה פירוט ב'בראשית רבה' פד, ו ואכמ"ל) וכפי שנרמז בסמיכות שמם בפסוק "אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף" (בראשית לו, ב) (ככלי יקר' בראשית לו, ב).

יעקב אבינו נענש על עשרים ושתיים שנים שבהם היה בבית לבן ולא קיים מצות כיבוד אב ואם, וזה על אף שהלך ברשות אביו ואמו כפי שנאמר "ויקרא יצחק אל יעקב ויבך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען: קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמה וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמה" (בראשית כח, א - ב) וכן שנאמר אחר כך "וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו" (בראשית כח, ה). והטעם לזה משום שיצחק אביו נתן לו רשות רק ללכת (ככלי יקר' בראשית כח, י ד"ה דבר אחר) כמו אדם שהולך ממקום למקום ודעתו לחזור, ומחשבתו לעולם על המקום שיצא משם (מנחת ישראל' על התורה לר' ישראל נתן אלטר מפייסטין פרשת וישלח דף ו ע"ב ד"ה וישב יעקב במדרש). אך יעקב אבינו יצא מכל וכל (ככלי יקר' בראשית כח, י ד"ה דבר אחר) שנאמר "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (בראשית כח, ז) (מנחת ישראל' על התורה לר' ישראל נתן אלטר מפייסטין פרשת וישלח דף ו ע"ב ד"ה וישב יעקב במדרש) וכאילו שכח את כל בית אביו ואמו (ככלי יקר' בראשית כח, י ד"ה דבר אחר).

לכן יעקב אבינו נענש כיוצא בו שיוסף הצדיק לא יכבדו עשרים ושתיים שנה. ועל כך אמר יוסף "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי" (בראשית מא, נא) כי יוסף ידע שמאת ה' היתה זאת לכן על אף שהיה לו חשק ורצון להיות בית אביו לזכרון נגד ענינו הוא לא היה יכול "כי נשני אלקים" (ככלי יקר' בראשית כח, י ד"ה דבר אחר). ועל כך אמרו רבותינו "ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף" (ראה רש"י בראשית לו, ג) וכונתם כי כאשר יעקב אבינו יצא מבאר שבע הוא ביקש פעם אחת לשבת בשלוה ולא לשאת עליו עול מצות כיבוד אב ואם, לכן בא לו 'רוגזו של יוסף' שנאבד ממנו במשך עשרים ושתיים שנה כמספר השנים שהוא יעקב נעדר מכיבוד אביו ואמו. אך אם יעקב לא היה מבקש לשבת בשלוה והיה בדעתו לחזור אל בית אביו, אזי לא היה נמכר יוסף שהרי יעקב הלך ברשות יצחק אביו (מנחת ישראל' על התורה לר' ישראל נתן אלטר מפייסטין פרשת וישלח דף ו ע"ב ד"ה וישב יעקב במדרש).

כאשר יצחק שמע את הצער של יעקב בנו על יוסף, הוא היה בוכה עליו שכך עלה לו עקב החיסרון שלא כיבד אותו ואת רבקה אמו עשרים ושתיים שנה. וזה מה שנאמר כאשר היה יעקב אבינו בצער על בנו יוסף "ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר

פי אָרד אַל פְּנֵי אֶבֶל שְׂאֵלָה וַיִּבְדָּ אֶתּוֹ אַבְיוֹ" (בראשית לו, לה), "וַיִּבְדָּ אֶתּוֹ אֶבְיוֹ" – הכוונה ליצחק אבינו שבכה על צער יעקב בנו (יתרונו יונתן בראשית לו, לה, רש"י בראשית לו, לה) ונרמז בתיבה "ויבד" שהוא נוטריקון וַיִּבְדָּ אֶתּוֹ אֶבְיוֹ שְׂאֵלָה וַיִּבְדָּ אֶתּוֹ אַבְיוֹ" שבהם לא קיים מצות כיבוד אב ואם (פני דודי להחיד"א תחילת פרשת וישב ד"ה ויבד אותו אביו). וזה על אף שיצחק אבינו מחל ליעקב על אותם עשרים ושתיים שנה, אך בדיני שמים הוא עדיין היה חייב ולכן נענש (נחל קדומים להחיד"א פרשת שמות ד"ה ואלה שמות בני ישראל).

בכל אותם עשרים ושתיים שנים בהם היה יוסף במצרים, רוח הקודש ששרתה על יוסף הצדיק לא נתנה לו רשות להודיע ליעקב אביו על היותו בחיים, לפי שהיה צורך כי יעקב יכפר על אותם עשרים ושתיים שנה. ולפי שהיה יוסף מוכרח מפי ה' לכן לא נחשב לו עוון (יש"ה הקדוש) תורה שבכתב פרשת וישב ד"ה ובפרשת ויגש בהתוודע). ומטעם זה קרא יוסף לבנו בשם "מְנַשֶּׁה" שנאמר "וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נִשְׁנֵי אֱלֹקִים אֶת כָּל עַמְלֵי וְאֶת כָּל בְּיַת אֶבְיוֹ" – כלומר שעל אף שהיה ליוסף חשק ורצון לחזור לבית אביו, הוא לא היה יכול "כִּי נִשְׁנֵי אֱלֹקִים" – מחמת הצער שצריך לעבור אביו. ועשה לעצמו זיכרון לדבר זה בשם של בנו (יכלי יקר בראשית כח, י ד"ה דבר אחר פי שמצינו).

יוסף הצדיק כיבד את אביו לכן כששמע על צערו מיד התוודע לאחיו

יוסף היה מכבד את אביו מאוד. לכן לאחר עשרים ושתיים שנה כששמע על צערו של אביו הוא לא היה יכול יותר להתאפק וגילה לאחיים שהוא יוסף, וכפי שנאמר תחילה על ידי יהודה "כִּי אִידָּ אֶעֱלֶה אֶל אֲבִי וְהִנְעַר אֵינְנוּ אִתִּי פֶן אֲרָאָה בְּרַע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אֲבִי" (בראשית מד, לד), ומיד נאמר על יוסף "וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצַבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאֵנוּ כָּל אִישׁ מֵעַלְי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו" (בראשית מה, א) (שפתי כהן על התורה פרשת מקץ ד"ה ויאמר הם יוסף). ומטעם זה יוסף גם שאל את אחיו פעמיים על שלום אביו שבתחילה שאל על שלומו כשנאמר "וַיִּשְׂאֵל לְהֵם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמְרוּ הֵשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הֲיִזְקָן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדְנֵנוּ חַי: וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֶבְיוֹ עוֹדְנוּ חַי וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (בראשית מג, כז - כח), ואחר כך כשהתוודע לאחיו שוב שאל לשלום אביו שנאמר "וַיֹּאמְרוּ יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי" (בראשית מה, א) וזה כדי ללמד את האחים שאין להם מה לחשוש מפניו ולא יעשה להם דבר, היות שהוא חושש ונזהר בכבוד אביו (בעלי ברית אברהם לר' אברהם אזולאי זקנו של החיד"א פרשת ויגש ד"ה ולא עמד איש).

יוסף הכין בכבודו ובעצמו את מרכבתו ועלה לקראת יעקב אביו שהגיע לארץ גושן שנאמר "וַיִּאָסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת שַׁעַר אֲבִיו לְשֹׁנָה" (בראשית מו, כט) (הרמ"ד וואלי פרשת ויגש פרק מו ד"ה ויאסור יוסף) ובהזדמנות לכבודו (רש"י בראשית מו פסוק כט). וכאשר נפטר יעקב אביו, יוסף לא הלך אל פרעה אלא דיבר אל אנשי "בית פרעה" שהם ידברו עם פרעה שנאמר "וַיִּמְלְאוּ לוֹ אֲרָבָעִים יוֹם כִּי פֶן יִמְלְאוּ מִי הַחַנְטִים וַיִּבְכּוּ אִתּוֹ מִצָּרִים שְׁבַעִים יוֹם: וַיַּעֲבְרוּ מִי בְכִיתוֹ וַיִּדְבַר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרַעְהָ לֵאמֹר אִם נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְּרַעְהָ לֵאמֹר: אֲבִי הִשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אֲבִי וְאֶשׁוּבָה" (בראשית נ, ג - ה) והטעם בזה לפי שיוסף לא רצה לפרוש ולעזוב את אביו המת משום כבודו (יצרור המור פרשת ויחי ד"ה ויבד עליו כמו).

במשך חייו של יעקב לא חששו האחים מפני יוסף, אך אחרי שמת יעקב אביהם וקברו אותו, הם פחדו שמא יוסף ינקום בהם. על כן מסרו לו (בעלי ברית אברהם) פרשת ויגש ד"ה ולא עמד איש) על ידי שליחים (הרמ"ד וואלי פרשת ויחי פרק נ ד"ה ויראו אחי יוסף) צוואה בשם אביהם שלא יפגע בהם לרעה כפי שנאמר "וַיִּרְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשִׁב וְשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אִתּוֹ: וַיִּצְווּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צוּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פְּשַׁע אַחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹקֵי אֲבִיךָ" (בראשית נ, טו - טז) (בעלי ברית אברהם לר' אברהם אזולאי זקנו של החיד"א פרשת ויגש ד"ה ולא עמד איש). והאחים לא שיקרו חלילה מפני השלום אלא אמרו את האמת כפי שאכן צוה אותם יעקב אביהם לפני מותו. כי יעקב חשב שיוסף נשא להם פנים בחייו על מנת שלא לצער אותו, והוא ירצה להיפרע מהם לאחר מותו (הרמ"ד וואלי פרשת ויחי פרק נ ד"ה ויצו אל יוסף). והשבטים שידעו כי יוסף מכבד את אביו חשבו כי בנקל יעשה את רצונו (הרמ"ד וואלי פרשת ויחי פרק נ ד"ה ויראו אחי יוסף).

פעמיים יוסף שגג בכיבוד אביו ועל זה התקצרו ימיו בעשר שנים

על אף מסירותו הרבה של יוסף לכבוד אביו, עלתה לו שגגה בשני מקרים שבהם לא נהג מספיק זהירות בכבוד אביו. בראשונה כאשר דיברו האחים עם יוסף וחמש פעמים שמע אותם קוראים לאביו "עבדך" בפסוקים "וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֶבְיוֹ עוֹדְנוּ חַי וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (בראשית מג, כח) "וַיִּהְיֶה כִּי עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אֲבִי וְנִגַּד לּוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי" (בראשית מד, כד) "וַיֹּאמְרוּ עַבְדְּךָ אֲבִי אֲלֵינוּ אֲתָם יִדְעֶתֶם כִּי שְׁנַיִם קָלְדָּה לִי אֲשֶׁתַּי" (בראשית מד, כז), "וְעַתָּה כִּבְאִי אֶל עַבְדְּךָ אֲבִי וְהִנְעַר אֵינְנוּ אֲתָנוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ" (בראשית מד, ט), "וְהִיָּה כִּפְרָאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנְּעַר וְמֵת וְהוֹרִידוּ עַבְדֶּיךָ אֶת שִׁיבַת עַבְדְּךָ אֲבִינוּ בְּיַגְוֹן שְׂאֵלָה" (בראשית מד, לא), ובאותן חמש פעמים שמע הימליץ שתיגרם, וחזר על דבריהם באוזני יוסף. ונמצא כי בסך הכל יוסף שמע זאת עשר פעמים ולא מיחה באחים, על כן נחשב לו כאילו הודה בזה ובשל כך חיסרו מחייו עשר שנים, שנה אחת עבור כל פעם שמע (פרקי דרבי אליעזר לר' אליעזר בן הורקנוס פרק טל ד"ה ירידה רביעית).

וכן עלתה לו שגגה נוספת כאשר נפגשו יעקב ויוסף. יעקב לא זיהה את יוסף לפי שהיה לבוש בלבוש מלכותי וישב בכרזת מרכבת המשנה וחשב יעקב אביו שהוא איזה שר חשוב לכן השתחוה לפניו. וגם מחמת זה נענש יוסף, שהתקצרו ימיו ונפטר ראשון מבין האחים. וקיבל את העונש הזה על אף שהיה יוסף הצדיק בצער גדול על השתחוות אביו ואף בכה על צווארי אביו בעבור אותה ההשתחוות (יתרונו יונתן בראשית פרק מו, כט). יוסף הצדיק נענש על כך דווקא בקיצור שנים, לפי שכשם שהשכר על כיבוד אב ואם הוא אריכות ימים, אזי להיפך חס ושלום, העונש על זלזול באב ואם הוא קיצור ימים (ביאור המספיק על פרקי דרבי אליעזר פרק טל ד"ה ולפיכך נתקצרו מחייו). ובסך הכל יוסף הצדיק חי רק עד גיל מאה ועשר שנה כפי שנאמר "וַיִּקְמַת יוֹסֵף בְּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנָיִם" (בראשית נ, כז) כי ירדו לו עשר שנים, במקום שיחיה עד גיל מאה ועשרים (עפי"י פרקי דרבי אליעזר פרק טל ד"ה ירידה רביעית).

ויוסף אמר לְאָחֵיו בְּאַחֲרֵית יָמָיו "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנֹכִי מֵת" (בראשית נ, כד) וכוונתו לומר להם כי הוא הולך למות לפניהם, אף שהוא הצעיר בין כל השבטים למעט אָחֵיו בְּנִימִין, וזה מחמת מה שזלזל בכבוד אביו שעליו עתידים ישראל להצטוות "כִּפְדֹת אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אֶמְךָ לַמַּעַן יִלְמְעוּ וְיִלְמְעוּ יָמֵיךָ וְיִלְמְעוּ יָמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ" (שמות כ, יב). וכן יצטוו "כִּפְדֹת אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אֶמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ לַמַּעַן יִלְמְעוּ יָמֵיךָ וְיִלְמְעוּ יָמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ" (דברים ה, טז). וזה גם הטעם שיוסף קרא לעצמו בשם 'עַצְמוֹתַי' שְׂנֵאמֶר "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקְדוּ אֶלְקִים אֶתְכֶם וְהִעֲלֶתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִן הָאָרֶץ: וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָיִם" (בראשית נ, כה – כו) וכוונתו לכנות כך את עצמו באותן עשר השנים הנוספות שהיו חלק מחייו ונגזר עליו שימות בהם, מדה כנגד מדה על שלא קיים מצות **כיבוד אב** (יגבול בנימין על התורה לרי בנימין הכהן חלק ג' דרוש י' פרשת מקץ דף כג ע"ב טור א ד"ה בזה מובן שנקרא).

כוחו הגדול של עמלק נובע ממצות כיבוד אב ואם של סבו עשו הרשע

כמו עשו הרשע כך היה גם בנו אליפז, שהיה מכבד את אביו עֶשָׂו מאוד מאוד. ובשכר זה יצא ממנו לאוויר העולם אומה חשובה שהיא **אומת עמלק** כפי שנאמר "וְתִמְנַע הִיָּתָה פִּילְגֶשֶׁת לְאֵלִיפֹז בֶּן עֶשָׂו וְתִלְד לְאֵלִיפֹז אֶת עַמְלֵק אֶת עַמְלֵק אֵלָה בְּנֵי עֵדָה אֲשֶׁת עֶשָׂו" (בראשית לו, יב) (ותנא דבי אליהו אליהו רבא פרק כד, א). **וכל כוחו של עמלק נבע מכך שהיה לו את זכות 'כיבוד אב' שעשה סבו עשו הרשע**, ובשביל להצליח לבטל את הזכות שלו היה צורך במישהו שיש בידו מצוה זו בשלימות ובלי שום פקפוק. ולא היה מי שראוי ושיש בידו מצות כיבוד אב ואם עד שהגיעה **אסתר המלכה שלא היה לה אב ואם כלל**, והיא היתה מצטערת שאין בידה אפשרות לקיים מצווה זו – לכן היה נחשב לה כאילו קיימה את מצות כיבוד אב ואם בשלימות (ייערות דבשי חלק ב' לרי' יהונתן אייבשיץ דרוש ב' ד"ה והנה כל).

כל השפע שיש לצאצאי עשו הרשע בעולם הזה וכוחם לשעבד את ישראל בגלותם הוא משום זכות כיבוד אב ואם של עשו, וכנגד מה שלא קיים יעקב באותם השנים (מעשה רוקח' על התורה פרשת וישלח דף יא ע"ב ד"ה במדרש ויהי לי שור). ואסתר שעלתה לגדולה ונעשתה מלכה במלכות אחשוורוש, יכלה להכניע את עמלק ובראשם את המן הרשע אשר יִנְקוּ אֶת כּוֹחַם מִזְכוֹת כִּיבוּד אֲבִי וְאִמָּה שֶׁל זַקֵּנִים עֹשֵׂי הָרָשָׁע (ייערות דבשי חלק ב' דרוש ב' ד"ה והנה כל). וזה גם הטעם שאמרו רבותינו כי מסורת היא בידנו שאין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל (בראשית רבה' וישלח עה אות ה', בראשית רבה' ויהי צי אות ב), לפי שיוסף ובנימין שני בניה של רחל, לא היו שותפים לרעה במכירה של יוסף וממילא הם לא היו חלק מהאחים שגרמו צער ליעקב אביהם בעת היודוע לו הידיעה על מות בנו יוסף. וכיון שלשניהם יש זכות 'כיבוד אב' שלא קלקלו אותה – הרי שהם מסוגלים להכניע את עמלק שהוא מזרעו של עשו, ושכוחו בא לו מצד זכות 'כיבוד אב' (ייערות דבשי חלק ב' דרוש ב' לרי' אדר ד"ה והנה אמרו).

רחל אמנו נפטרה בגיל צעיר מחמת שציערה את לבן אביה הרשע

כאשר יעקב אבינו ברח מפני לבן הארמי, רחל אמנו לקחה את התרפים של אביה שנאמר "וַתִּגְנֹב רַחֵל אֶת הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאֵבִי" (בראשית לא, ט) שהם היו פסלי עבודה זרה דו-פרצופין זכר ונקבה ולכן נקראו בלשון רבים "תְּרָפִים", והיה להם כוח דיבור כך שהיו נותנים עצות איך להרע לבני האדם (וזהו פרשת ויצא דף קס"ד ע"ב ד"ה ואיהו מליל תדיר). מטרתה של רחל היתה טובה – לעקור את העבודה זרה מלבן אביה. ואף על פי כן רחל נענשה על הצער הזה שגרמה לאביה (וזהו פרשת ויצא דף קס"ד ע"ב ד"ה תא חזי לבן, 'מדבר קדמות' להחיד"א מערכת כ' אות ד) שנקנסה עליה מיתה (יצרור המור' פרשת ויצא פרק לא, כ ד"ה ואמר ויגב יעקב) כאשר ילדה את בנימין, ולא זכתה לגדלו אפילו שעה אחת (וזהו פרשת ויצא דף קס"ד ע"ב ד"ה תא חזי לבן, 'מדבר קדמות' להחיד"א מערכת כ' אות ד), ללמדך כמה גדול כיבוד אב ואם (יצרור המור' פרשת ויצא פרק לא, כ ד"ה ואמר ויגב יעקב). ובזה היה שאול נזהר מאוד, לכן כשהלך ברשות אביו לחפש את האתונות והתעכב, הוא חשש שמא יצטער אביו על איחורו שנאמר "הֲמָה פָּאוּ בְּאָרְצָךְ צוּף וְשָׂאוּל אֶמְר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לָכֶה וְנִשְׁוֹבָה פֶּן יַחְדַּל אֲבִי מִן הָאֲתוֹנוֹת וְדָאָג לְנוּ" (שמואל א' ט, ה) (זכר דוד' לרי' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק מד דף קיב ע"א - ע"ב ד"ה ולגרום להורים צער).

כל כוונתה של רחל אמנו היתה לטובה (יצרור המור' פרשת ויצא פרק לא, כ ד"ה ואמר ויגב יעקב) ולשם שמים לבטל ולבזות ולהשפיל את העבודה זרה, אך נתפסה על צערו של אביה (מדבר קדמות' להחיד"א מערכת כ' אות ד) שנגרם בגללה (יצרור המור' פרשת ויצא פרק לא, כ ד"ה ואמר ויגב יעקב) על אף שהיה רמאי ועובד עבודה זרה. והסיבה היא שגם אם חובת כיבוד הורים רשעים מוטלת בספק, הרי בוודאי שאסור לצער ולזלזל בהם (מדבר קדמות' להחיד"א מערכת כ' אות ד) ולביישם, שבזה הבן או הבת מאבדים את שכרם (זכר דוד' לרי' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק מד דף קיג ע"א ד"ה ולפיכך אמר בתנא דבי אליהו). ואפילו שיהיו האב והאם רק מזולזלים בעיני הבן או הבת כבר אסור הדבר. והיה מעשה באיש אחד שהיה זן ומפרנס את אמו רק שהיא היתה קלה ובזויה בעיניו לפי שנישאה לאדם אחר אחרי מות אביו. ויום אחד הוא הלך דרך הים ונהרג והושלך לים, וחפשו היהודים אותו ומצאוהו על שפת הים וְעִינֵו אַחַת הִיָּתָה מְנוֹקֶרֶת עַל יַדֵי עוֹרָבִים. ובזה התקיים בו הפסוק "עֵינָי תִּלְעַג לְאָב וְתַבּוֹז לִישָׁתָה אִם יִקְרוּהָ עֲרַבִי נַחַל וַיֹּאכְלוּהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (משלי ל, יז) (נפשי זכר דוד' לרי' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק מד ד"ה וישלמה אמר בחכמתו' בשם ספר חרדים). לכן כל אדם יזהר מאוד לכבד את אביו ואמו ובסגולת מצוה זו יזכה לאריכות ימים (עפ"י גאולת עולם' להחיד"א דף ק ע"א סוף ד"ה דְּבַר כֹּתֵב הַרְבֵּה סֵדֵר הַיּוֹם, 'אור החיים הקדושי' שמות כ, יב) וכל טוב בעולם הזה, כן יהי רצון.

<p>העלון מופץ ליעילי נשמות: סול בת מוחא (שמחה) ז"ל ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: אליהו בן גינז ז"ל ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: לאה מרים בת נחמיה ז"ל לופה שרה בת מנחם צבי ז"ל שרה כרמלה בת ר' שלום ז"ל ישיעיה גינת ר' מיעלה רישון (שבדליא)</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: החגה הכשרה מזל בת אסתר ז"ל משה בר זוהרה ז"ל</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>	<p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p> <p>העלון גם ליעילי נשמות: העלון גם ליעילי נשמות: רחל בת נרשון ושרה אסתר דוד דוד בן ישי העלון ממרים ת. נ. צ. ב. ה.</p>
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---